

Finland och dess avtalsfrihet – som den dikteras av facket

Under de senaste månaderna har vi med intresse kunnat ta del av fackföreningsrörelsens synpunkter och uttalanden om hur det för Finland så karakteristiska samförståndssamhället nu – enligt fackets uppfattning – är hotat om de lagreformer som regeringen planerar går igenom. Alltså reformerna som på fackföreningshåll kallas tvångslagar. Det har också varit intressant att följa med hur fackföreningarna år efter år suveränt sköter sitt spel för medierna, och hur den största delen av våra medier kritiklöst sväljer det som facket serverar. De som får bära skulden är alltid arbetsgivarna, men den här gången är det också landets regering som sägs vilja skrota det fria avtalssamhället. Fast Finlands ekonomi är helt i botten, så är det otänkbart att göra ändringar i det som kallas "uppnådda förmåner", särskilt inte utan välsignelse från fackets sida. Det visar sig vara omöjligt, trots att landets skuldsättning ökar med miljontals euro varje dag.

I Finland hålls vart fjärde år fria val, riksdagsval. Då väljs 200 riksdagsledamöter, vilkas uppgift bland annat är att stifta lagar av olika slag. Det tycks ändå vara så att Finlands riksdags rätt att stifta lagar bara gäller lagar som inte har med arbetsmarknaden att göra. I frågor som gäller arbetsmarknaden har fackföreningsrörelsen slutlig beslutsmakt, rentav vetorätt. I offentligheten tar man hellre till en positivare term, trepartssamarbete, som betyder att arbetsgivar sidan och Finlands regering ges tillfälle att informera fackföreningarna om sina synsätt och föra fram sina åsikter om eventuella reformbehov. Om då fackföreningarnas ledare råkar vara nådigt inställda, så kan de tänkas godta några smärre ändringar, så länge som inga ingrepp görs i fackets suveräna maktpositioner. I frågor som gäller arbetsmarknaden gäller helt andra spelregler än för lagstiftningen i allmänhet, och det är facket som dikterar dessa regler. Sådana spelregler är tvingande för Finlands regering och för riksdagen. Och om de här instanserna inte har förstånd att gå med på fackets önskemål, så har man metoder för att få dem att förstå.

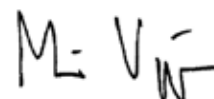
Så gick det för Finlands regering i 1990-talets början, när den försökte få till stånd vissa reformer, och risken är nu stor att det går lika galet igen, år 2015. Vi kan bara konstatera att det är en konstig demokrati som idkas i det fria avtalssamhället som vi har i Finland.

I det samhälle med fri avtalsrätt som är Finland har arbetsgivar sidans företrädare och löntagarförbunden under årens lopp förhandlat om hundratals kollektivavtal för olika branscher. Avtalet som gäller bagerianställda är ett av dessa. I kollektivavtalet för bageribranschen ingår många olika bestämmelser, flera av dem sådana som intagits i avtalen redan i början av 1960-talet. Bestämmelsen i kollektivavtalet om hundra procents tillägg för nattarbete är från tsartiden: den infördes sommaren 1917, alltså redan före självständigheten. Samhällsförhållandena har sedan dess förändrats, men de kollektivavtalsbestämmelser som facket anser vara väsentliga har bevarats utan ändringar i decennier, helt utan hänsyn till alla förändringar som skett i livet omkring oss. Det har att göra med attityden att "uppnådda förmåner är oeftergivliga" och med de spelregler som gäller för Finlands "fria avtalssamhälle". Alltså ett "fritt avtalssamhälle" där arbetsgivar sidan, genom olika slags strejker eller hot om sådana, blir tvingade att acceptera "nuvarande" eller "förhärskande" avtalsbestämmelser också när kollektivavtal omförhandlas.

Arbetsgivaren har alltså helt fritt – det vill säga genom tvång – år efter år fått inse att det är lönlöst att försöka skapa ändringar i kollektivavtalsbestämmelserna. Om nu en arbetsgivarpart under kollektivavtalsförhandlingar ens försöker lägga fram ett ändringsförslag, så blir vi i medierna upplysta om hur arbetstagarna dömer ut arbetsgivar sidans metoder. Vi får höra facket konstatera att överläggningarna går i stå på grund av bristande förhandlingsvilja från arbetsgivar sidan. Den här bristen på vilja betyder i verkligheten bara att arbetsgivar sidan inte vill dra tillbaka sina krav. Kraven är i själva verket försök att äntligen slippa ifrån "uppnådda förmåner" som in-

förts för decennier sedan. För facket är det till slut enkelt att förlita sig på den gamla taktiken med "några strejkdagar som nog får arbetsgivar sidan att mjukna". I årtal har arbetsgivar sidan inför detta tvång tagit till tänkesättet att "den klokare ger efter", med tanke på de miljonförluster som strejkerna leder till. Den inställningen har inte gett Finlands ekonomi någon bättring; någon bättring blir det inte nu heller – och med strejker blir det garanterat inte bättre. Men visst kan man fromt hoppas på ett mirakel, precis som man i tiden säkert gjorde i Grekland.

I arbetsdomstolen behandlas som bäst en tvist som gäller överföring av ett bageris anställda till deltidsarbete. Frågeställningen är om arbetsgivaren hade haft rätt att – av ekonomiska och produktionsmässiga skäl – ändra de anställdas arbetsförhållande till deltid, trots att det i kollektivavtalet för bagerianställda ingår en bestämmelse från år 1966, där det sägs att en arbetsgivare inte får kräva att arbetstagare som har den längsta regelmässiga arbetstiden övergår till förkortad arbetstid. I arbetsavtalslagen (7 kap. 11 §) står det däremot att arbetsgivaren får ombilda ett anställningsförhållande till anställningsförhållande på deltid. Till följd av den år 2001 införda nya arbetsavtalslagen har arbetsgivar- och arbetstagar förbunden inte ens rätt att med kollektivavtal avvika från denna bestämmelse om ombildningen till deltid. Det här är alltså fråga om en passus i ett 50 år gammalt kollektivavtal, som på det ovan beskrivna sättet i decennier utan ändringar har hängt med i branschens avtal. Nu väntar vi med spänning på arbetsdomstolens avgörande, som ska definiera bestämmelsens innehåll, tolkning, giltighet och dess relation till bestämmelsen i arbetsavtalslagen om övergång till deltid.

Mika Väyrynen